

Ганс Гросс, вважаючи, що без навчання слідчих належній розумовій діяльності їх професійна діяльність не може бути високою.

На сьогоднішній день можливості для формування навичок криміналістичного мислення у слідчих значно розширені за рахунок використання поряд з методами логіки, психології прийомів математичної логіки, теорії ігор, рефлексивних ігор, методів евристики, інформаційного моделювання, фактологічного аналізу тощо.

Однак для того, щоб слідчі дійсно стали володарями, принаймні більшості цих розумових прийомів та їх мислення було в повному розумінні специфічним криміналістичним мисленням, необхідно щоб питання осмислення та виділення змісту розумової діяльності слідчих та дидактичної практики навчання стали одним із важливих напрямів сучасних криміналістичних досліджень.

Список використаних джерел

1. Біленчук П.Д., Медвідь Ф.М. Ганс Гросс як фундатор криміналістичної науки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. С. 33–38. URL: <http://www.apdp.in.ua/v44/07.pdf>.

2. Борідько О.А., Оржинська Е.І. Злочинна діяльність у криміналістичній науці: визначення та колізії. *Криміналістичний вісник*. № 1 (19), 2013. С. 37–42. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/2003/1/90.pdf>.

3. Колодіна А.С. Принципи криміналістичної методики у діяльності з розслідування злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 214 с.

4. Комаха В.О. Ганс Гросс – один із піонерів і «батько» світової криміналістики. *Юридические записки*. 2014. № 1. С. 110–117.

5. Шевчук В.М. Інноваційні засади криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності: проблеми формування концепції. Сучасні проблеми криміналістики. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021/23. С. 7–23.

Пісний Віталій Ігорович,

здобувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ У ВИГЛЯДІ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Сучасний стан правоохоронної діяльності в боротьбі з кримінальними правопорушеннями зумовив необхідність вирішення правоохоронними органами комплексу актуальних завдань. Зокрема, одне із них полягає у тому, що кримінальні правопорушення за своїм механізмом можуть посягати на дві групи суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом – як у сфері господарської

діяльності, так і у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг. У контексті вказаної проблематики, зупинимось на розгляді легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди. Актуальність проблематики пов'язана також з тим, що дане кримінальне правопорушення має корупційний характер, тому вимагає особливої уваги з боку правоохоронців.

Запорукою виявлення, розкриття, розслідування, попередження легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди, є побудова інформаційної моделі кримінального правопорушення, що буде підґрунтям для реалізації наступних завдань правоохоронної діяльності. Такою інформаційною моделлю є криміналістична характеристика кримінальних правопорушень.

Як вказував В.К. Весельський, криміналістична характеристика злочинів – це ґрунтована на практиці правоохоронних органів і криміналістичних досліджень модель системи зведених відомостей про криміналістично значущі ознаки виду, групи або конкретного злочину, яка має на меті оптимізацію процесу розкриття та розслідування злочину [1, с. 114]. Криміналістичною характеристикою, зазначає В. А. Журавель, є модель, у якій на статичному рівні відображені кореляційні зв'язки її елементів [2, с. 63]. Вони є складовими механізму певного кримінального правопорушення.

На формування криміналістичної характеристики впливає й вид (група) кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється кримінальне провадження. Вказана обставина визначає зміст запропонованих криміналістикою рекомендацій.

Основою формування криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди, є норми Кримінального кодексу України. А саме, мова йде про ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом», а також ст. 368 КК України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» [3].

Стосовно легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди, доцільно виділити основні елементи криміналістичної характеристики, які найповніше відображають механізм протиправної події, з тим, щоб у процесі їх окремого розгляду деталізувати окремі положення. До елементів криміналістичної характеристики цього виду кримінального правопорушення слід віднести: предмет посягання; спосіб підготовки, вчинення, приховування кримінального правопорушення; обстановку та слідову картину; особу правопорушника. Окреслення загальних положень криміналістичної характеристики дозволить у подальшому перейти до дослідження особливостей її окремих елементів.

Для легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди характерні ознаки, які відрізняють його від інших видів кримінальних правопорушень, й зокрема – даний вид кримінального правопорушення вчинюється у фінансово-господарській сфері, що певною мірою зумовлює значні суми заподіяних збитків.

Способи вчинення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, різноманітні. Зокрема, на підставі аналізу ст. 209 КК України можна зробити висновок, що способами вчинення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є: 1) фінансові операції з коштами, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів; 2) правочини з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів; 3) дії, спрямовані на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними; 4) дії, спрямовані на приховання чи маскуванню незаконного набуття прав на такі кошти або майно; 5) дії, спрямовані на приховання чи маскуванню незаконного характеру джерела походження коштів або майна; 6) дії, спрямовані на приховання чи маскуванню місцезнаходження, переміщення, зміну форми (перетворення) коштів або іншого майна; 7) дії, спрямовані на приховання чи маскуванню набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних унаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів [4, с. 25–6]. Однак, слід зауважити, що механізм легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди, може поєднувати кілька перелічених вище способів та їх складових. При формуванні криміналістичної характеристики слід враховувати, що критерієм є саме попередня протиправна діяльність – а саме отримання неправомірної вимоги у вигляді майна.

Відповідно, становить науковий інтерес власне тлумачення поняття «майно». Так, згідно ч. 1 ст. 190 Цивільного кодексу України, майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки [5].

Фізичних осіб, причетних до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, класифікують за ступенем поєднання дій щодо виконання предикатного злочину та легалізації (відмивання). Перша група: фізичні особи, які вчиняють предикатний злочин; фізичні особи, які вчиняють предикатний злочин і легалізацію (відмивання) доходів; фізичні особи, які за певну винагороду вчиняють легалізацію (відмивання). Друга група: особи, які виконують допоміжну технічну роль у легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (спеціалісти): реєстратори, нотаріуси, адвокати, журналістики, ІТ-технологи. Третя група: злочинний

андеграунд, особи, які дозволяють за певну винагороду користуватися паспортами, рахунками, адресами, житлом тощо [4, с. 81–82]. Особливістю легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди, є наявність спеціального суб'єкта, саме службової особи, що визначено ст. 368 КК України. Згідно ч. 1 примітки до ст. 364 КК України, службовими особами у статтях 364, 368, 368-5, 369 КК України є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом [3].

Характер обстановки вчинення легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди є багатоаспектним і охоплює різні питання, пов'язані із готуванням, вчиненням, прихованням злочинної діяльності, а також враховує низку чинників суб'єктивного характеру, пов'язаних зі ставленням службових осіб до своїх обов'язків, рівень їх професійної підготовки.

Типова слідова картина за даних умов характеризується наявністю матеріальних, ідеальних та електронних джерел. Особливістю слідової картини кримінального правопорушення є те, що протиправні дії відображаються в різного роду документах. Частина з них може мати ознаки підробки – повної чи часткової. Неправдиві відомості можуть вноситися в документ такими способами: власне внесенням у документ записів, що не відповідають дійсності. При цьому документ зберігає ознаки та реквізити справжнього, однак внесені в нього дані є неправдивими (інтелектуальне підроблення); підроблення документа стосується усього документа як за формою, так і за змістом (матеріальне підроблення).

Цікавим є питання щодо взаємозв'язку способу, механізму вчинення та утвореної слідової картини кримінального правопорушення. Спосіб, що характеризує діяльність правопорушника, відображає відповідну систему зв'язків між елементами, що входять до системи злочинної діяльності. Водночас у механізмі конкретного кримінального правопорушення може бути не один, а два чи більше способи його вчинення. При цьому способи можуть бути спрямовані не на один, а на декілька предметів посягання. Однак, окреслена діяльність складає узгоджений механізм кримінального правопорушення, а саме легалізації (відмивання) майна, одержаного службовою особою у вигляді неправомірної вигоди.

Список використаних джерел

1. Весельський В. К. Криміналістична характеристика злочинів. *Право України*. 2001. № 5. С. 112–114.
2. Журавель В. А. О структуре частной криминалистической методики. *Криминалистика и судебная экспертиза* : междуведом. науч.-метод. сб. Киев, 1995. Вып. 47. С. 62–67.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Халін О.В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 244 с.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Полтавський Андрій Олександрович,
магістр управління у сфері правопорядку,
судовий експерт вищого кваліфікаційного
класу, відповідальний секретар Технічного
комітету 192 «Судова експертиза»

ПИТАННЯ СТАНДАРТИЗУВАННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІ

Як немає злочинців, які не залишають слідів при вчиненні злочинів, так і не повинно бути криміналістів, які неспроможні виявити та «прочитати» ці сліди. Однією з найпоширеніших слідчих дій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК), є огляд місця події (ОМП), що у своїй більшості проводиться за участю спеціалістів відповідно до статей 71 та 237 КПК. Від кваліфіковано проведених ОМП, поза усіляким сумнівом, залежить не тільки розкриття конкретних злочинів із встановленням осіб, причетних до їх вчинення, а й притягнення злочинців до кримінальної відповідальності та запобігання незаконному засудженню невинних на підставі надійної доказової бази із гарантуванням, при цьому, захисту прав та основоположних свобод людини.

Аналіз зазначених статей КПК та інших нормативних актів, що регламентують безпосередню діяльність, зокрема, під час ОМП, показує, що в них відсутні детально регламентовані вказівки на виконання певних дій спеціалістами. Так, наприклад, в Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України (Інструкція) [1] визначено, що при проведенні ОМП слід дотримуватися, у т. ч. таких вимог:

– після отримання доручення слідчого на проведення динамічної стадії ОМП та завдання на виявлення слідової інформації